SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2339

av Victoria Tiblom m.fl. (SD)

Marina miljöer och vattenvård

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidareutveckla arbetet med att återställa Östersjön mot bakgrund av de senaste decenniernas hårda miljöbelastning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla och utvärdera kostnadseffektiva åtgärder för att minska effekterna av historiskt ansamlad näring och internbelastning i Östersjön och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbeta för att aktivt verka för ett internationellt samarbete för att främja Östersjöns marina miljö och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att staten bör stödja frivilliga och kostnadseffektiva åtgärder inom jordbruket som minskar näringsbelastningen på sjöar, vattendrag och hav, genom såväl fysiska åtgärder som rådgivning och vägledning, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sitt arbete bör beakta behoven av ökade forskningsinsatser för att finna kostnadseffektiva metoder för att minska övergödning och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om arbetet på EU-nivå med återvunnen fosfor och kväve och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja användningen av buffertremsor längs vattendrag och sjöar för att minska näringsläckage från jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja precisionstillämpning av gödsel och bekämpningsmedel inom jordbruket för att minska övergödning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behoven av större flexibilitet i val av lösning för vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersättningen för enskilda avloppsanläggningar som blir obrukbara till följd av kommunal va-utbyggnad bör beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anslutnings- och anläggningsavgifter för kommunalt avlopp inte ska behöva betalas innan fastigheten börjar använda det kommunala avloppet och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dialogmöten i samband med anslutning till kommunala avlopp och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att motverka obligatoriska avloppsdeklarationer som medför omotiverade kostnader för fastighetsägare och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydligare ramar och bestämmelser kring inspektion och tolkning av olika avloppssystem av kommunerna, för att undvika ojämlik behandling av fastighetsägare, och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska bräddningen av orenat avloppsvatten genom förbättrad uppföljning och långsiktiga, kostnadseffektiva åtgärder i avloppssystemen och tillkännager detta för regeringen.

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja utvecklingen och införandet av effektiva metoder för att minska utsläppen av läkemedelsrester och andra miljöskadliga ämnen till vattenmiljön, genom såväl förebyggande åtgärder som krav på förbättrad avloppsrening, och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det krävs en helhetsstrategi i arbetet för att reducera problemen med plast i marin miljö och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sitt arbete bör verka för att fokus i forskning rörande mikroplaster bör riktas mot de minsta plastpartiklarna av nanostorlek och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att mer långsiktigt stöd bör erbjudas berörda kommuner vad gäller strandstädning och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska arbeta internationellt för att stödja länder som drabbats av mycket plastavfall och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åtgärder bör vidtas för att minska den totala användningen av plastprodukter och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att produkter som förenklar återvinning av plast högre upp i avfallshierarkin bör uppmuntras när det kan ske med lägre utsläpp av växthusgaser och på ett kostnadseffektivt sätt och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte totalförbjuda enskilda plastprodukter och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att initiera en utredning kring metan och lustgas från reningsverk och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbeta för att justera EU:s vattendirektiv och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att harmonisera kemikalielagstiftningen och EU:s vatten- och havsmiljölagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om screeningkampanjer i fråga om avloppsvatten och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att revidera systemet för beslut om åtgärder inom EU:s vattenförvaltning genom skärpta krav på konsekvensanalyser, proportionalitet och lokalt inflytande och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vattendirektivet och dess förslag till åtgärder måste präglas av kostnadseffektiva åtgärder och en balans mellan god vattenmiljö och ett hållbart, konkurrenskraftigt jord- och skogsbruk samt bevarande av kulturarv och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att systemet för avgörande av åtgärder under vattendirektivet måste revideras och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ökad kunskapsspridning om invasiva arter och hur spridningen av dessa kan minimeras och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vatten är grundläggande för liv och måste betraktas som en av våra viktigaste naturresurser. Sverige har en av Europas längsta kuster. På grund av miljöförstöring och övergödning har våra vatten under lång tid utsatts för stora påfrestningar, vilket bland annat försämrat förutsättningarna för ett livskraftigt fiske. De största problemen finns i Östersjön, som har en fundamental betydelse för Sverige och norra Europa i ekonomiskt, kulturellt och ekologiskt avseende.

Östersjön är särskilt känslig på grund av sitt begränsade vattenutbyte med angränsande hav och den omfattande mänskliga verksamheten inom avrinningsområdet. Övergödning, syrebrist och döda bottnar är sedan länge välkända problem. Sverige har därför ett särskilt intresse av att vidareutveckla arbetet med att återställa Östersjön och förbättra dess marina miljö.

Problem med övergödning

Övergödning orsakas av en alltför stor tillförsel av näringsämnen, främst kväve och fosfor, vilket bland annat leder till algblomning, syrebrist och bottendöd. Tillförseln av

näringsämnen har minskat över en lång tid och nästan halverats sedan toppnivån på 1980-talet, belastningsnivåerna är nu nästan nere på samma nivåer som på 1960-talet. Trots det går återhämtningen långsamt och stora delar av Östersjön är fortfarande påverkade.

En betydande del av problemen beror på näringsämnen som ansamlats under lång tid i bottensedimenten och som under vissa förhållanden återförs till vattnet. Denna internbelastning kan bidra till att övergödningen består även när tillförseln från land minskar. Det behövs därför fortsatt utveckling och utvärdering av kostnadseffektiva metoder för att minska effekterna av historiskt ansamlad näring. Åtgärderna måste bygga på vetenskapligt underlag och bedömas utifrån såväl miljönytta som kostnader och eventuella risker. På samma sätt behöver kostnadseffektiva metoder för att minska dagens tillförsel utvecklas, såväl för diffusa som för punktkällor.

Källorna till övergödning är flera, däribland jordbruk, avloppsvatten och atmosfäriskt nedfall. Problemen är gränsöverskridande och kräver samarbete mellan länderna kring Östersjön. Helsingforskommissionen, HELCOM, har en central roll i detta arbete. Trots att samarbetet med Ryssland begränsats efter invasionen av Ukraina är det viktigt att övriga länder fortsätter att samordna sina insatser och gemensamt verka för att förbättra Östersjöns marina miljö.

Arbetet med att minska tillförseln av näringsämnen från land måste fortsätta. Samtidigt behövs ökade kunskaper om vilka åtgärder som ger störst miljönytta i förhållande till kostnaderna. Forskningsinsatser bör därför inriktas på att utveckla och utvärdera effektiva metoder mot övergödning, med hänsyn till olika vattenmiljöers och verksamheters förutsättningar.

Det finns även möjligheter att bättre ta till vara fosfor och kväve genom återvinning av näringsämnen. En ökad användning av återvunna näringsämnen kan minska beroendet av jungfruliga råvaror och stärka försörjningstryggheten. Sverige bör därför inom EU verka för att undanröja hinder och förbättra förutsättningarna för en konkurrenskraftig marknad för återvunnen fosfor och kväve, med hänsyn till produkternas kvalitet, miljösäkerhet och kostnader.

Dagens spridning av avloppsslam behöver ses över, då regelverket är föråldrat vad gäller föroreningar och då spridningen riskerar att skapa övergödning och ökade utsläpp av växthusgaser. Istället för dagens system som bygger på bortkvittning till lägsta möjliga kostnad, så bör regelverket skrivas om så att ny modern teknik för hållbara kretslopp där stadens avfall tas om hand om, och inte deponeras på åkermark premieras.

Jordbrukets vattenvårdande åtgärder

Svenskt jordbruk har under lång tid genomfört åtgärder för att minska förlusterna av näringsämnen till omgivande vatten. Arbetet behöver även fortsättningsvis bygga på samverkan med lantbrukarna och på lösningar som är anpassade till lokala förhållanden. Åtgärderna ska ge en tydlig miljönytta utan att försämra förutsättningarna för en konkurrenskraftig svensk livsmedelsproduktion.

Staten bör därför stödja frivilliga och kostnadseffektiva insatser som minskar näringsbelastningen på sjöar, vattendrag och hav. Det kan handla om strukturkalkning, förbättrad dränering, skyddszoner, fånggrödor och andra åtgärder som minskar näringsförlusterna. Även rådgivning och vägledning är viktiga för att lantbrukare ska kunna välja lösningar utifrån markförhållanden och verksamhetens behov. Stöden bör vara flexibla och utgå från åtgärdernas faktiska nytta snarare än från generella krav på enskilda tekniker eller odlingsmetoder.

Buffertremsor längs sjöar och vattendrag kan minska transporten av jordpartiklar och näringsämnen från jordbruksmarken till vattnet. De kan även bidra till att begränsa erosion och minska spridningen av växtskyddsmedel. Utformningen behöver dock anpassas till lokala förhållanden och jordbruksmarkens produktionsvärde, så att miljönyttan står i rimlig proportion till den mark och de kostnader som tas i anspråk.

Precisionsteknik inom jordbruket gör det möjligt att anpassa tillförseln av gödsel och växtskyddsmedel efter grödans behov och variationer inom fälten. Det kan förbättra resursutnyttjandet, minska onödiga insatskostnader och begränsa förluster av näringsämnen till vattenmiljön. Staten bör främja användningen av sådan teknik genom ändamålsenliga stöd och rådgivning, utan att skapa nya administrativa bördor eller begränsa lantbrukarnas möjligheter att välja lämpliga metoder.

Enskilda avlopp

Regelverket kring enskilda avlopp och krav på anslutning till kommunala avlopp har stor påverkan på fastighetsägare, särskilt på landsbygden där kostnaderna kan bli oproportionerligt höga i förhållande till fastigheternas värde. Det finns avlopp som behöver åtgärdas för att uppfylla miljö- och hälsokraven, men åtgärderna måste vara proportionerliga och anpassade till de faktiska förhållandena.

Det behövs större flexibilitet i valet av lösningar för vatten och avlopp. Kommunerna bör göra kostnadsnyttoavvägningar där miljönyttan ställs i relation till kostnaderna. Sedan 2023 ska kommunerna särskilt beakta möjligheten att tillgodose behovet genom

godtagbara enskilda anläggningar. Denna princip behöver få större genomslag. Den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav ska i normalfallet inte påtvingas ett kommunalt avlopp.

Innan beslut om kommunal anslutning fattas bör obligatoriska dialogmöten hållas med berörda fastighetsägare om behov, alternativ och kostnader. Om anslutning ändå krävs bör ersättningen för det enskilda avloppet beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år. Anslutnings- och anläggningsavgifter bör betalas först när fastigheten börjar använda det kommunala avloppet.

Sverigedemokraterna motsätter sig obligatoriska avloppsdeklarationer som medför omotiverade kostnader för fastighetsägare. Förslaget om återkommande deklarationer vart sjunde år, utförda av privata aktörer, riskerar att öka kostnaderna utan motsvarande miljönytta. Tillsynen bör även fortsättningsvis vara ett kommunalt ansvar.

Kommunernas inspektioner och bedömningar av enskilda avloppssystem kan skilja sig åt, vilket riskerar att leda till ojämlik behandling. Det behövs därför tydligare nationella regler för tillsynen och bedömningen av anläggningarnas funktion och reningsförmåga. Kraven ska vara rättssäkra, förutsebara och anpassade till de lokala miljö- och hälsoriskerna.

Bräddning av avloppsvatten

Vid kraftig nederbörd eller överbelastning av avloppssystemen kan orenat eller otillräckligt renat avloppsvatten släppas ut direkt i sjöar, vattendrag och hav. Dessa bräddningar kan tillföra näringsämnen, bakterier, läkemedelsrester och andra föroreningar till vattenmiljön. Trots omfattande investeringar i avloppsrening förekommer fortfarande betydande bräddningar, vilket behöver uppmärksammas tydligare i arbetet mot övergödning och vattenföroreningar.

För att minska utsläppen behövs bättre uppföljning och långsiktiga, kostnadseffektiva åtgärder som förbättrar avloppssystemens funktion och kapacitet. Insatserna bör riktas dit de ger störst miljönytta.

Läkemedelsrester och andra miljöskadliga ämnen i avloppsvatten

Många svenska avloppsreningsverk saknar tillräcklig rening av läkemedelsrester och andra svårnedbrytbara ämnen, som därför kan spridas till vattenmiljön. Vissa läkemedel kan påverka vattenlevande organismer redan vid låga koncentrationer, medan

antibiotikarester kan bidra till utvecklingen av antibiotikaresistens. Även PFAS och andra miljöskadliga ämnen behöver uppmärksammas.

EU:s reviderade avloppsdirektiv innebär successivt skärpta krav på rening av mikroföroreningar. Sverige behöver främja utvecklingen och införandet av effektiva reningsmetoder och säkerställa att kraven på avloppsreningen ger verklig miljönytta. Reningsverk ska inte först samla in samhällets olika föroreningar för att sedan sprida ut dem i naturen, utan verka som ett filter där föroreningar hindras från att nå naturen. Samtidigt behövs förebyggande åtgärder som begränsar tillförseln av skadliga ämnen redan vid källan.

Plast i marin miljö

Plast i hav och andra vattenmiljöer är ett omfattande miljöproblem. Plastskräp kan skada djurlivet, spridas över stora avstånd och brytas ned till allt mindre partiklar. För att minska föroreningarna krävs en helhetsstrategi som omfattar såväl förebyggande åtgärder som bättre avfallshantering, återvinning och insatser mot befintlig nedskräpning.

Kunskapen om mikroplasters påverkan på miljön och människors hälsa behöver förbättras, särskilt när det gäller de allra minsta partiklarna i nanostorlek. Forskningen bör därför prioritera dessa partiklar och deras spridning, exponering och möjliga skadeverkningar.

Marint plastskräp är ett gränsöverskridande problem som kräver internationellt samarbete. Sverige bör bidra till att förbättra avfallshanteringen i länder med omfattande plastföroreningar och fortsätta arbetet mot nedskräpning i Östersjön och längs våra kuster. Berörda kommuner bör ges mer långsiktiga förutsättningar för strandstädning.

Den totala användningen av plastprodukter bör minska där det ger miljövinster. Samtidigt behöver plastens användningsområden och alternativens miljöpåverkan beaktas. Produkter och material som underlättar återanvändning och materialåtervinning högre upp i avfallshierarkin bör uppmuntras när det är kostnadseffektivt och leder till lägre växthusgasutsläpp.

Sverigedemokraterna motsätter sig totalförbud mot enskilda plastprodukter. Sådana förbud riskerar att ersätta plast med dyrare alternativ som i vissa fall har större miljöpåverkan. Arbetet bör i stället inriktas på åtgärder som ger påvisbar miljönytta, minskar nedskräpningen och förbättrar hanteringen av plastavfall.

Utsläpp av metan och lustgas från reningsverk

Vid rening av avloppsvatten kan växthusgaserna metan och lustgas bildas och släppas ut. Lustgas kan uppstå i samband med den biologiska kvävereningen, medan metan bland annat kan bildas vid nedbrytning av organiskt material. Utsläppen varierar mellan reningsverk och påverkas av reningsteknik och driftförhållanden.

Forskning från Linköpings universitet visar att utsläppen kan vara betydligt större än vad tidigare beräkningar har visat. Vid mätningar med drönare på tolv svenska reningsverk uppmättes utsläpp av metan och lustgas som sammantaget var omkring 2,5 gånger högre än vad etablerade beräkningsmodeller angav. Bland annat identifierades tidigare underskattade utsläpp från slamlagring. Resultaten visar att brister i mätningarna kan ha stor betydelse för bedömningen av reningsverkens klimatpåverkan.

Det behövs därför bättre kunskap om utsläppens verkliga omfattning, hur de uppstår och vilka åtgärder som mest kostnadseffektivt kan minska dem. Sverigedemokraterna vill att en utredning genomförs om utsläpp av metan och lustgas från avloppsreningsverk, med särskilt fokus på tillförlitliga mätmetoder, praktiskt genomförbara åtgärder och deras kostnader.

Dricksvatten och EU:s vattenförvaltning

Rent vatten är en grundläggande förutsättning för människors hälsa och samhällets utveckling. För att möta ökade reningsbehov och möjliggöra investeringar i modern teknik behöver svenska avloppsreningsverk kunna utvecklas och bygga ut sin kapacitet. Det gäller bland annat rening av näringsämnen, läkemedelsrester och andra föroreningar.

EU:s ramdirektiv för vatten och dess tillämpning kan försvåra tillståndsprövningen av verksamheter som i sig bidrar till en bättre miljö. Det behövs därför förändringar som gör det möjligt att genomföra miljöförbättrande investeringar utan att enskilda utsläppsparametrar eller tillfälliga effekter skapar oproportionerliga hinder. Sverige bör verka för att EU:s vattenlagstiftning bättre möjliggör sådana åtgärder, samtidigt som skyddet för vattenmiljön upprätthålls.

Föroreningar kan inte enbart hanteras genom rening i efterhand. Tillförseln av skadliga ämnen behöver också begränsas och producenternas ansvar utvecklas. Sverige bör därför arbeta för att EU:s kemikalielagstiftning samordnas bättre med vatten- och havsmiljölagstiftningen, så att reglerna blir mer konsekventa och förebyggande åtgärder kan sättas in vid föroreningarnas källor.

Kunskapen om vilka kemiska ämnen och föroreningar som sprids via avloppsvatten behöver förbättras. Gemensamma screeningkampanjer, gärna i samarbete med andra länder kring Östersjön, kan bidra till att identifiera mindre kända föroreningar och ge bättre underlag för prioriteringar och åtgärder.

Åtgärder inom vattenförvaltningen måste vara kostnadseffektiva och stå i rimlig proportion till den miljönytta som uppnås. God vattenkvalitet ska förenas med ett hållbart och konkurrenskraftigt jord- och skogsbruk samt bevarandet av värdefulla kulturmiljöer. Det förutsätter att hänsyn tas till lokala förhållanden, verksamheternas ekonomiska förutsättningar och konsekvenserna för ägande- och brukanderätten.

Systemet för att besluta om åtgärder inom vattenförvaltningen behöver revideras så att kraven på konsekvensanalyser och proportionalitet skärps. Åtgärdernas förväntade miljönytta, kostnader och konsekvenser för berörda verksamheter och fastighetsägare ska redovisas tydligt och vägas mot mindre ingripande alternativ. Berörda markägare, företag och andra lokala aktörer måste också ges större möjlighet att påverka underlag och åtgärdsval innan besluten fattas.

Invasiva arter

Invasiva främmande arter kan orsaka stora skador på vattenmiljöer och hota den biologiska mångfalden. Ett exempel är den större rovmälan, som har påträffats i Vättern och riskerar att påverka sjöns ekosystem. När invasiva vattenlevande arter väl har etablerat sig är de ofta mycket svåra och kostsamma att bekämpa. Det är därför särskilt viktigt att förebygga spridningen.

Båtar, vattenskotrar och annan utrustning som flyttas mellan sjöar och vattendrag kan bidra till att sprida invasiva arter. Kunskapen om hur spridningen kan förhindras behöver därför öka, särskilt bland båtägare och andra som använder våra vatten. Information bör bland annat kunna ingå i utbildningar för kustskeppare och vattenskoterförare samt spridas genom båt- och fiskeklubbar och skyltning vid båtramper.

Victoria Tiblom (SD)

Tomas Brandberg (SD) *Peter Eriksson (SD)*

Terje Skaarnes (SD)